

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทุกประเทศทั่วโลกมีการพัฒนามากขึ้นทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ตลอดจนสังคมที่เป็นอยู่ แนวคิดการพัฒนาประเทศโดยอาศัยเศรษฐกิจเป็นแกนหลักนั้น แม้ว่าจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในหลายด้านแต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สาเหตุของปัญหาความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดจากปัจจัยหลายประการ แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดเกิดจากการกระทำของมนุษย์ การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องพัฒนา คุณภาพของมนุษย์ที่เป็นสาเหตุของปัญหาด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาเกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกคนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและได้มีส่วนร่วมใน การแก้ไข (สมบุญ ศิลปรุ่งธรรม, 2549)

หลายประเทศทั่วโลกจึงเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาโลกร้อนที่กำลังก้าวเข้าสู่ระยะวิกฤต จนกระทั่งองค์การสหประชาชาติต้องประกาศให้ ช่วงต่อไปนี้เป็น 10 ปีแห่งการรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้มี แนวคิดร่วมกันในการใช้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาและ ปรับปรุง คุณภาพสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับนานาชาตินั้น ประเทศไทยก็ได้ ประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและพลังงาน เนื่องจาก ในช่วงเวลากว่า 30 ปี ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ คุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วไป และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของประเทศรัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมศึกษา” โดยกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของประเทศที่จะจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาให้แก่ ประชาชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยกำหนดกระบวนการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ในหมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 7 ว่าในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งในระบบ

โรงเรียนนอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาคตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องความรู้ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการ จัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) และในจุดหมายของหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ข้อ 8 ที่ว่า ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลสิ่งแวดล้อม โดยกำหนด สารและมาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาสอดแทรกไว้ในสาระการเรียนรู้ กลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษา และพลศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีอยู่รอบตัวเราและยิ่งนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การจัด สิ่งแวดล้อมศึกษาโดยการนำปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรามาศึกษาเรียนรู้ วิเคราะห์ สร้าง ความรู้ใหม่ สร้างระบบใหม่ เพื่อประยุกต์ใช้กับสภาพจริง จะช่วยให้นักเรียนสามารถคิด เลือกลงและ ตัดสินใจในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันที่เหมาะสมได้ ดังนั้นหลักสูตร เนื้อหา การจัดการ ภายในสถานศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อสนับสนุนผู้เรียนในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและ สามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองได้ โดยเฉพาะรูปแบบการสอนที่เป็นส่วนสำคัญของการปฏิรูปเพื่อ บรรลุเป้าหมายสูงสุด

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะ แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทาง เศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอ สมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจใน ทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

ปัจจุบัน “เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)” ได้รับความสนใจจากหลายกลุ่มองค์กร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้อันเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดให้เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และมีคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประสานให้เกิดการนำไปประยุกต์ใช้ในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมไทย

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาไทยนับเป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการพัฒนาคนไทยให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และสร้างจิตสำนึกที่มั่นคงเข้มแข็งในหลักการดำเนินชีวิตที่ก่อปรด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองโดยใช้ความรู้คู่คุณธรรม เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตและสังคมในทุกระดับที่สมดุลพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สุชาดา นันทะไชย, 2548) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของคนไทย สังคมไทยให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับ ต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ปรับตัวและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงได้ จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้โครงการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนโรงเรียนโนนหันวิทยายน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3. สมมติฐานของการวิจัย

เมื่อนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะทำให้นักเรียนมีความสามารถเชื่อมโยงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดี และมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

4.1 พื้นที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนคือ ไร่จิตรกรวี ตำบลโนนสะอาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และป่าสาธารณะหนองตะแบก(สวนพฤกษศาสตร์สมุนไพรร้อยถิ่น) อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

4.2 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ภาคเรียนที่ 1 - 2 ปีการศึกษา 2550 และภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นภารกิจรูปแบบบูรณาการด้วยรูปแบบ วิธีการที่หลากหลาย และสอดคล้องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง รู้ความหมายเห็นคุณค่า ปฏิบัติคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ ต่อสังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ไร่จิตรกรวี ตำบลโนนสะอาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และสวนพฤกษศาสตร์สมุนไพรร้อยถิ่น อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

5.3 การจัดกิจกรรมบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยการสอดแทรกแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

5.4 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงมีพระราชดำริและปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมีความพอเพียง 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวภายใต้คุณลักษณะสำคัญ 2 ประการคือความรู้คู่คุณธรรมทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

5.5 ความสามารถในการเชื่อมโยง หมายถึงระดับคะแนนที่ได้จากข้อทดสอบสถานการณ์ เชื่อมโยงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ส่วนคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การมี ภูมิคุ้มกัน มีความรู้ และมีคุณธรรม

5.6 ความคิดเห็นของนักเรียน หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการทำโครงการเพื่อเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

6.1 นักเรียนสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่าง มีความสุข

6.2 ได้แนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะ เป็นประโยชน์ต่อครูและผู้สนใจที่จะนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

